

catione testium connumerandus talem restitutionem petere, & solum ipsi conceditur dimidium termini probatorij, qui fuit concessus ad primam probationem, ita ut ipsi alia restitutio negetur. *L. 5. tit. 6. lib. 4. R. C. L. fin. tit. 8. lib. 4. R. C.* Elapsus jam terminis, & dilationibus probatorij, de Jure Civili tres dilationes ad allegandum dabantur, quarum quælibet triginta dies, sui mentem continebat. *Auth. jubemus. C. de Judic.* De jure Hispano intra sex dies debent partes allegare, suam intentionem esse legitimam, & sufficienter probatam: & è contra adversarium non probasse suas exceptiones. Tunc ergo admittuntur partes ad probandum, suam intentionem esse legitimam, & sufficienter probatam: & hic libellus dicitur *Hispanè: Escrito de bien probado.* Et ibidem opponuntur objectiones, seu repulsæ testium, quæ à parte contraria sunt producti. *Hispanè: Prueba de tachas.* Et tales objectiones contra testes, eorumque declarationes, debent esse specificæ: nam si generales sint, non admittuntur. *L. 2. tit. 8. lib. 4. R. C. & Judex juxta suum arbitrium tempus ad has probationes concedet, ita tamen, ut non excedat temporis ad probationem principalem concessi, medietatem. L. 1. tit. 8. lib. 4. R. C.* Postquam partes merita causæ allegarunt, sequitur conclusio in causâ, quæ est probationum, & dispositionum ulteriorum renuntiatio: ac proinde post eam nulla probatio, vel exceptio admittitur. *c. 9. de Fide Instrum. c. 5. de Causa possess.* Non tamen prohibetur, quod quis post conclusionem in causâ suam probationem declaret, etiam producendo, si necesse est, instrumenta, & scripturas. *Arg. L. 21. §. 1. ff. Qui testam. ibi: Nihil enim nunc dat, sed datum significat.* Hac tamen conclusio non est de substantia judicij, & processus summarij. *Cl. 2. de V. S. & juxta Abbat. in c. 9. de Fid. Instr. Marant. & alios, nec de substantia judicij ordinarij. Contra Glos. in Cl. 2. de V. S. V. Conclusione, & alios.* Sed quidquid de alijs sit, in nostra Hispania, talem conclusionem esse de judicij substantia, tanquam indubitatum asserit. *Hevia in Cur. Pbil. p. 11. §. 16. n. 31. ex L. fin. tit. 6. lib. 4. R. C. L. 1. tit. 7. lib. 4. R. C.*

73. Aliquando tamen post conclusionem in causâ probationes, & instrumenta solent admitti, & quidem. 1. Reus in causâ criminali, in qua de pœna corporali agitur; (secus si de pœna pecuniaria tantum agatur) probare valet suam innocentiam, etiam post conclusionem in causâ. *L. 27. ff. de Penis.* Imò quocumque

tempore, etiam post sententiam usque ad realem executionem: & consequenter quocumque tempore de rei innocentia constet debet absolvi à Judice. *L. 4. tit. 30. p. 7. ibi: Pero si ante que fagan la justicia del, fallare el Judgador en verdad, que lo que consiò, non era asì: mas que lo dixo con miedo de las feridas, & con despecho, que avia porque lo serian, & por locura, & por otra razon semejante destas, debelo qui. ar.* Et *ibid. Greg. Lop. Hevia in Cur. Philip. p. 3. §. 15. n. 9. Paz. Gom. & alij. 2.* Etiam admittitur post conclusionem probatio in causâ matrimoniali: quia etiam post sententiam licet uti novis, imò, & contrarijs probationibus, & allegationibus. *c. 7. c. 11. b. t. L. 13. tit. 22. p. 3. 3.* Appellans potest coram Judice appellationis producere nova instrumenta, & probationes, quæ antea non potuerunt produci. *L. 4. C. de Tempor. & reparat. appellat.* unde ortum habuit illud solemne apud Juristas axioma: *In appellationis causa non allegata allegabo, & non probata probabo.* 4. Si talem probationem offerat qui gaudet restitutione in integrum, ea prius petita, ut minor, Ecclesia, vel Universitas. 5. Si aliquis producat instrumenta noviter recepta, vel quæ de novo ad producendum notitiam pervenerunt, & hoc juramento affirmet. *Arg. c. 4. de Except. L. 7. ff. de Ferijs.* Nam quæ de novo emergunt, novo indigent auxilio. *L. 11. §. 8. ff. de Interrogat.* 6. Si adversarius tali probationi non contradicat: quia censetur juri, quod ad contradicendum habet, renuntiare. 7. Admittitur probatio per confessionem adversarij, vel per facti evidentiam, vel per ocularem inspectionem. 8. Admittitur exceptio excommunicationis, Siquidem, & post sententiam opponi potest. *c. 1. de Except. in 6. 9.* Si Judex ex causâ legitima, velit probationes admittere, quia respectu illius nunquam concluditur in causâ. *c. 10. de Fide Instrum.* Denique etiam post conclusionem possunt offerri Judici pro pleniori ejus instructione, allegationes juris. *Menoch. de Arbitr. lib. 1. g. 35. n. 21.* & in Supremis Consistorijs, & Regijs Cancellarijs Advocati utriusque partis solent pro suis clientibus doctas, & eruditas allegationes juris facere, ut olim vidi Granatæ, & ita in usu fuit ab antiquo, ut constat ex Orationibus, & Declarationibus Tullij, & Quintilianij. Et tunc permittitur est Advocatis Textus citare leges, & Doctorum allegare doctrinam. Justa decisionem Regij decreti consilij *Hispanè: Auto acordado 1. tit. 16. lib. 2.* Quod si negotium magni momenti sit ta-

les allegationes typis mandantur: & sufficit, quod ab Advocatis partium subscriptæ sint, quin alia licentia ad earum impressionem requiratur. *L. 24. l. 33. tit. 7. lib. 1. R. C. (*)* non tamen inferuntur tales allegationes in processu, nec adversario copia illarum datur, cum ad meram Judicis instructionem fiant. *Paz in Prax. tom. 1. p. 1. temp. 10. n. 8. Hevia in Cur. p. 1. §. 16. n. fin.* Et in hac Civitate jam non semel visum est Advocatos Regiam Cancellariam pro suis clientibus allegaturos in jure, adire, postquam hic juris Cathedræ ex N. Potentissimi Regis Philippi concessione erectæ sunt. Quod si quis hoc philatriæ finistræ tribuat. Candide dicam cum Horatio: *Si quid novisti rectius istis, candidus imperti: si non, bis utere mecum.*

74. Omnibus igitur terminis probatorij elapsis, de Jure Communi datur dilatio arbitrio Judicis ad proferendam sententiam. *L. 71. ff. de Judic.* In nostra Hispania Judex interlocutoriam sententiam proferre debet intra sex dies: definitivam verò intra viginti dies à die conclusionis in causâ numerandos: alias litis retardatæ duplicatas expensas solvet, & 50. millium marapetinarum pœnam incurret. *L. 1. tit. 17. lib. 4. R. C.* quod quidem locum habet, si Judex à parte requiratur, non alias. *Aceved. ibid. n. 2.* & deducitur ex ipsâ Legge, ibi: *Desque fueren las razones cerradas en el pleyto para dar sentencia interlocutoria, & definitiva, el juez de, y pronuncie, à pedimento de parte, la sentencia interlocutoria hasta seis dias, y la definitiva hasta veinte dias: y si asì no lo bicieren, poche las costas, que se bicieren dobladas, hasta que de, y pronuncie sentencia; y demás, que el juez que la dieba sentencia no diere à los terminos susodichos, que incurra en pena de cinquenta mil maravedis para la nuestra Camara: la tercia parte de la dicha pena para el acusador, & para el nuestro Procurador Fiscal si el profiguiere la dicha causa.* Contra sententiam dinovitiam latam olim perpetuo nullitas poterat opponi. *L. 1. C. Quando provocat. l. 4. tit. 26. p. 3.* Hodie tamen in nostra Hispania tantum potest opponi intra 60. dies ab intimatione sententiæ. *L. 2. tit. 17. lib. 4. R. C. Et ibid. Aceved. ex n. 22. Paz in Prax. tom. 1. p. 1. temp. 12. ex n. 5.* nisi nullitas proveniat ex defectu jurisdictionis in Judice, qui sententiam tulit. Nam tunc, & in

alijs casibus videndis apud *Aceved. ex n. 25.* non procedit prædicta sexaginta dierum dilatio. Quod si partes non possint adversus sententiam nullitatem objicere, possunt ab ea tamquam injusta regulariter appellare. Hæc appellatio debet interponi Jure Canonico, Civili, & Hispano antiquo intra decem dies à sententiæ intimatione. *c. 15. de Re judic. Auth. Hodie, C. de Appellat. L. 22. tit. 23. p. 3.* Sed Jure Regio noviori intra quinque dies à sententiæ notificatione debet interponi appellatio. *L. 1. tit. 18. lib. 4. R. C.* Postquam sententia transit in rem judicatam, vel quia non fuit appellatum, vel quia appellatio interposita fuit deserta, vel quia jam non erat appellandi locus, tunc proceditur ad sententiæ executionem, pro qua variæ dilationes dantur. Nam ad executionem sententiæ in causâ capituli, quando scilicet reus morti tradendus est, tres dies in nostra Hispania conceduntur, in alijs Criminalibus causis terminus executionis arbitrius est. In causis Civilibus personalibus de Jure Communi solent quatuor menses concedi. *c. 26. de Offic. deleg.* Si verò reus habeat rem, quam restituere debet, hæc potest manu militari capi. *L. 68. ff. de Rei vindicat.* In nostra Hispania postquam sententia in causâ Civili in rem transijt iudicatum proceditur via executiva, de cuius terminis, & dilationibus alibi dicemus. Sciendum tamen est, quod dilationes, quæ à jure sine Judicis ministerio dantur, quales sunt dilationes quinque, vel decem dierum ad appellandum, vel decem dierum, qui in via executiva dantur, ut reus executionem impediatur, non possunt à Judice coarctari, nec prorogari, possunt tamen coarctari, vel prorogari alij termini, & dilationes, quæ cum ministerio Judicis dantur. *Menoch. de Arbitr. cas. 52. à n. 6. Didac. Perez in l. 1. tit. 3. lib. 3. Ordin. Reg. V. Hasta nueve dias. Gonz. in c. fin. b. t. n. 3.* At verò *Paz in Prax. tom. 1. p. 1. temp. 5. n. 20. Hevia in Cur. p. 1. §. 16. n. 3. & Bobadill. dicunt,* Judicem posse quocumque terminos, etiam Legales, ex justa causâ prorogare, vel coarctare.

T I T. I X.

De Ferijs.

75. **F**eria, quæ à feriendis hostijs, quæ talibus diebus immolabantur, dicte sunt, etiam vocantur dies

festi.

(*) NOTA. Hodie per Regiam resolutionem novissimam, & per Providentiam ad illius observationem, die 22. Novemb. 1752; datam cum Regia approbatione, à D. D. Joanne Antonio Curjel, Equite Calatravensi, in Supremo Castelle Senatui Consulario Regio, & omnium ejus Regni Typorum, ex Regia Secretula, Judice peculiariori, licentia specialij illius, vel Judicij Tribunalis ubi negotium pendet, requiritur ad hoc, ut similes Allegationes possint prelo mandari.

festi. L. 2. C. de Statuis, & imag. suntque dies, quibus à negotijs forensibus cellatur, & ideo nefasti dies dicuntur, quia non licebat Judici hæc tria verba fari. Do, Dico, Addico, ut ait Ovid. lib. 1. Fastor. Ille nefastus erit, per quem tria verba silentur. Fastus erit per quem Lege licebit agi. Nam in his tribus solemnibus verbis universa Prætoris jurisdictionis comprehendebatur. Dare enim ad Judicis dationem pertinebat. Dicere ad prolationem sententiæ. Adicere ad sententiæ executionem spectabat. In Ecclesia tamen omnes hebdomadæ dies, præter Dominicam, & Sabbatum, ferie appellantur, relegatis jam nominibus Solis, Lunæ, Martis, Mercurij, Jovis, Veneris, & Saturni. c. 11. de Celebrat. Missar. Dies etenim dicti sunt à Dijs, quibus ordine prædicto Gentiles eos sacrarunt, teste D. Isidorus lib. 5. Etymol. cap. 30. Prima enim hebdomadæ dies Solis olim à Gentilibus nuncupabatur. L. 7. c. b. t. Judæi verò primam Sabbati talem diem appellabant, id est, primam diem Sabbati: nam Sabbatum etiam fumebatur pro hebdomada, juxta illud Luc. 18. festino bis in Sabbato. Sed Catholici jam a tempore S. Joannis Apostoli diem Dominicam, vocant primam hebdomadæ diem. Sic in Apocalyp. cap. 1. v. 10. ait: Fui in spiritu in Dominica die. Sic enim indigitatur quasi dies Domini, vel quasi Deo specialiter consecrata: & merito sic per antonomasiam appellatur: Nam hac die creavit Deus Univerſum, reſurrexit à mortuis, miſit Spiritum Sanctum, pluit manna de Cælo in deserto: apparuit Stella Magis: Christus fuit baptizatus: Israelitæ transierunt per mare rubrum: Christus D. convertit aquam in vinum in Cana Galilee, aliaque prodigia in tali die facta ex SS. Patribus, & Concilij assert Didac. Ximen. in Lexic. Eccles. V. Dominica, & ob ejus celebritatem tali die non jejunatur. c. 7. D. 30. c. 14. de Conf. D. 3. Et in hoc die hunt Orationes, & Consecrationes. c. 5. D. 75. Et quando publicè oramus in tali die non genua flectimus, sed itamus. c. 2. b. t. ibi: Diebus autem Dominicis, & alijs præcipuis festivitatis, sicut inter Pascha, & Pentecosten genuum flexio nequaquam debet fieri: nisi aliquis ex devotione id velit facere in secreto. Et ideo tempore Quadragesimæ cum in Meridie Sabbati oramus, itare debemus, cum jam sit elapsum tempus Vesperas recitandi, nec in diebus Dominicis licet Tauros agitare.

76 Ferie igitur aliæ sunt ordinaria, extraordinaria aliæ. Ordinaria, quæ etiam

dicuntur Solemnes, Stata, & Anniversaria, sunt illæ, quæ à jure definitæ singulis annis recurrunt. Si in honorem Dei, & Sanctorum sunt institutæ Sacra dicuntur, ut dies Domini, & dies qui currunt à Dominica Palmarum ad Dominicam in Albis. c. fin. b. t. L. 1. tit. 23. p. 1. Hæ ferie Sacra incipiunt à Vespera usque ad Vesperam. c. 2. b. t. juxta præceptum Judæis datum Levit. 23. v. 32. à Vespera usque ad Vesperam celebrabitur Sabbata vestra. Sed hodie hoc solum observatur quoad celebrationem Divinorum Officiorum: quoad vacationem verò ab operibus servilibus ferie incipiunt à media nocte usque ad alterius noctis medium. Itaque durant per diem naturale 24. horarum. Quod si ferie sint in hominum gratiam institutæ profane dicuntur, ut ferie nundinarum. L. un. C. de Nundin. mensium, & vendimiarum. L. 1. l. 4. ff. b. t. c. 2. eod. L. 1. tit. 23. p. 1. L. 37. tit. 2. p. 3. Huè reducuntur ferie nuptiarum, quæ antiquitus erant à Dominica prima Adventus usque ad Epiphaniam; à Septuagesima usque ad Octavam Paschæ inclusivè, & tribus hebdomadis ante festivitatem S. Joannis Baptiste, non quidem immediate, sed mediate scilicet, à Dominica Rogationum usque ad festum SS. Trinitatis exclusivè. c. 4. b. t. c. 10. 33. q. 4. Sed hæ ferie jure novo. Trid. sess. 24. de Ref. Matr. cap. 10. restituta sunt ad adventu Domini usque ad diem Epiphaniæ, & à feria 4. Cinerum usque ad Octavam Paschæ inclusive: in his enim feriis, licet non prohibeatur matrimonium, etiam in facie Ecclesiæ, & coram Parocho celebrari, nec copula, seu consummatio illius. Sanch. de Matr. lib. 7. D. 7. n. 23. cum alijs. Contra Sylv. & alios: prohibentur tamen solemnitates matrimonij, cum devotionem hoc tempore ab Ecclesia intentam distrahant. Prohibentur igitur benedictio nuptiarum, Hispani: Velaciones. c. 1. 30. q. 5. Convivia, traductio solemnium (secus privata) uxoris in domum viri. c. 11. 33. q. 4. Sabbato tamen ante Dominicam Adventus possunt dari benedictiones nuptiales. Sanch. de Matr. lib. 7. D. 7. n. 2. Ferie extraordinaria, quæ etiam repentina dicuntur, sunt quæ pro occurrentibus circumstantijs indicij solent: v. g. ob Principis adventum, inaugurationem, nuptias, nativitatem, victoriam; vel ob peitem, seditionem, & similia. L. 7. c. b. t. L. 1. tit. 23. p. 1. L. 36. tit. 2. p. 3. Et cum ob favorem publicum sint constituta, non possunt partes illis renuntiare. L. 38. ff. de Passi. Sicut nec renuntiare

valent feriis Sacris in honorem Dei institutis ob majoritatem rationis. c. fin. b. t. At verò feriis vindemiarum, vel mensium, cum principaliter in favorem partium sint instituta, bene possunt eis renuntiare expressè, vel tacite, ultro in illis comparando in judicio. L. 1. ff. b. t. c. fin. eod. sed neque Judex, neque testes, in quorum favorem quoque concessa sunt, tenentur inviti his diebus in judicium, extra casum urgentis necessitatis; venire. L. 38. tit. 2. p. 3. Et ibid. Greg. Lop. V. Et Judgador.

77 Ipsa ratio naturalis dicit aliquem diem sanctificare; postea Hebræis in Lege Scripta fuit impositum præceptum Sabbatum custodiendi: quod quidem fuit tertium Decalogi præceptum, & ultimum primæ Tabule sub his verbis. Memento, ut diem Sabbati sanctifices. Exod. 20. v. 8. Et quidem hoc præceptum erat morale, quatenus absolute præcipiebatur cultum Dei externum: erat tamen ceremoniale, quatenus diem Sabbati in signum creationis Mundi designabat. D. Thom. 2. 2. q. 122. art. 4. ad 1. ibi: Dicendum, quod præceptum de sanctificatione abbati litteratè intellectum est partim morale, partim autem ceremoniale. Morale quidem, quantum ad hoc, quod homo deputet aliquod tempus vitæ suæ ad vacandum Divinis. Inest enim homini naturalis inclinatio ad hoc quod custodiat ei necessaria deputet aliquod tempus: sicut corporali refectio, somno, & alijs hujusmodi. Unde etiam spiritali refectio, quæ mens hominis in Deo refectur secundum dictamen naturalis rationis, aliquod tempus deputat homo. Et sic habere aliquod tempus deputatum ad vacandum Divinis cadit sub præcepto morali. Sed in quantum in hoc præcepto determinatur speciale tempus in signum creationis Mundi sic est præceptum ceremoniale. Similiter etiam ceremoniale est secundum allegoricam significationem, prout fuit signum quietis Christi in Sepulchro, quæ fuit septima die. Et similiter secundum inoralem significationem, prout significat cessationem ab omni actu peccati, & quietem mentis in Deo: & secundum hoc quodammodo est præceptum generale. Similiter etiam ceremoniale est secundum significationem Anagogicam, prout scilicet significat quietem fructuosis Dei, quæ erit in patria. Unde præceptum de sanctificatione Sabbati ponitur inter præcepta Decalogi, in quantum est præceptum morale, non in quantum est ceremoniale. In Lege verò Gratia diem Dominicam loco Sabbati observamus ex præcepto Ecclesiæ: & quidem veritatem tradito ab Apol-

tolis verbo tenus, & à toto Populo Christiano recepto, posteaque Legibus Ecclesiasticis confirmato. c. 1. de Conf. D. 3. c. 1. c. fin. b. t. D. Thom. 2. 2. q. 122. ad 4. ad 4. ibi: Dicendum, quod observantia diei Dominica in nova Lege succedit observantia Sabbati, non ex vi præcepti legis, sed ex constitutione Ecclesiæ, & consuetudine Populi Christiani: nec enim hujusmodi observatio est figuralis, si ut fuit observatio Sabbati in Veteri Lege: & ideo non est ita arcta prohibitio operandi in die Dominica sicut in die Sabbati. Sed quædam opera conceduntur in die Dominica, quæ in die Sabbati prohibebantur: sicut decoctio ciborum, & alia hujusmodi. Et etiam in quibusdam operibus prohibitis facilius propter necessitatem dispensatur in Nova, quam in Veteri Lege, quia figura pertinet ad probationem veritatis, quam nec in modico præterire oportet. Oper autem secundum se considerata immutari possunt pro loco, & tempore. Suar. de Relig. tom. 1. lib. 2. cap. 1. & 4.

78 Præter dies Dominicis, alias festivas Ecclesia observari præcepit de quibus in C. 1. de Conf. D. 3. c. fin. b. t. L. 1. l. fin. c. eod. l. 34. tit. 2. p. 3. Dies ergo festi, qui in tota Ditione Hispana servantur, præter omnes anni Dominicis, sunt sequentes: In Mensè Januarij. Die 1. Circumcisio. 6. Festum Regum. Februarij. 2. Purificatio. 24. vel 25. S. Matthias Apostol. Mart. 19. S. Josephus. 25. Annuntiatio B. Virg. Mai. 1. SS. Philippus, & Jacobus Apostol. 3. Inventio S. Crucis. 15. S. Isidorus. Jun. 13. S. Antonius Patavinus. 24. S. Joannes Baptista. 29. SS. Petrus, & Paulus Apostol. Jul. 25. S. Jacobus Nostræ Hispaniæ Apostolus, Protector singularis, & Patronus. 26. S. Anna. Aug. 10. S. Laurentius. 15. Assumptio B. Virg. 24. S. Bartholomæus Apostol. Sept. 8. Nativitas B. Virg. 21. S. Mattheus Apostol. 29. S. Michael Archang. Octob. 28. SS. Simcon, & Judas Ap. Nov. 1. Festum Omnium Sanctorum. 30. S. Andreas Ap. Decemb. 21. S. Thomas Ap. 25. Nativitas D. N. Jesu Christi. 26. S. Stephanus. 27. S. Joannes Evang. 28. SS. Innocentes. 31. S. Sylvester. Alcenſio Domini Dominica Resurrectionis, cum 2. seqq. Dominica Pentecostes cum 2. seqq. Festum Corporis Christi. In Indijs servatur eb Hispanis festum S. Rosæ Limanæ 30. Augusti, Indiarum Patronæ. Alicubi non servantur dies. SS. Innocentium, & S. Sylvestri: debent tamen servari cum continentur in c. fin. b. t. & in Bulla Urban. VIII. 1642. Quintanad. t. 2. Sing. tr. 1. cap.

cap. 2. n. fin. *Salmanticens. tom. 5. tr. 23. cap. 1. n. 93. & 95.* Indi, Æthiopes, Sinae, & ab his progeniti, quos *Mexizios* appellamus, tantum tenentur servare dies qui Cruce notati sunt: in Calendarijs Indiarum, in reliquis autem festis possunt, si velint laborare: sed non possunt ad hoc compelli. Ac primum præter Dominicas solam decem dies festos servare tenentur. Principes, vel Magistratus Saculares Superiorem non recognoscetes possunt indicare ferias profanas, quia ad finem merè Politicum ordinantur. *L. 7. c. b. t. l. 1. tit. 23. p. 1. l. 36. tit. 2. p. 3.* Et tales sunt illæ ferie, quibus jus in Tribunalibus non dicitur: quas Hispanè vocamus *Fiestas de Corte*. Et variae sunt in his Indiarum Audiencijs, licet solum diebus festis hanc vacationem permittat. *L. 18. tit. 15. lib. 2. R. Ind.* sed nequeunt ferias Sacras indicare, ut contra Hæreticos, & aliquos Catholicos tenent *Suar. de Relig. tom. 1. lib. 2. cap. 12. n. 2. Barbof. de Offic. Episcop. alleg. 105. n. 38. & alij*: quia potestas indicendi ferias Sacras in honorem Dei, & Sanctorum, cum spectet ad cultum Divinum & Religionem est spiritualis, ac proinde Laicis competere nequit. *c. 10. de Constitut.* Relidet ergo potestas indicendi ferias Sacras penes Magistratus Ecclesiasticos, consequenterque solus R. Pontifex potest tales ferias pro Universa Ecclesia indicare. *Arg. c. 1. de Reliq. & venerat. San. E.* ubi dicitur, quod sine Papæ licentia nullus potest pro Sancto venerari. Quia cum ipse solus sit Supremus Ecclesiæ Legislator, ipse solus potest Legem ponere, quæ totam obliget Ecclesiam. *Extr. 1. de Major. & obed.* Pro sua tamen Diccelsi potest quilibet Episcopus dies festos indicare. *c. 1. de Conf. D. 3. c. fin. b. t. Et ibid. Barb. n. 23. l. 1. tit. 23. p. 1. ibi: Fiesta tanto quiere decir como día honrado, en que los Christianos deben oír las horas, è facer, è decir cosas, que sean à alabanza, è servicio de Dios, è à honra del Santo, en cuyo nome la facen: è tal fiesta como esta es aquella, que manda el Apofolico facer, è cada Obispo en su Obispado, con ayuntamiento del Pueblo, à honra de algun Santo, que sea otorgado por la Iglesia de Roma. Sed licet antiquitus requireretur ad festum in Diccelsi indicendum consensus Cleri, & Populi præsentia: hodie tamen solus Episcopus sine alterius consensu indicit festum, dum tamen, ut notat Lex Regia, Sanctus in cuius honorem festum indicitur sit Canonizatus, vel saltem Beatificatus. *Barbof. in c. fin. l. 1. n. 24.* Sanè per con-*

suetudinem cum consensu saltem tacito potest festum instituire, etiam potest induci obligatio aliquem diem festum celebrandi. *Suar. de Relig. tom. 1. lib. 2. cap. 12. n. 5.* possunt tamen Principes Saculares suis Legibus coadjuvare ad festorum observationem quæ sunt ab Ecclesia statuta. *L. 2. l. fin. c. b. t. l. 34. tit. 2. p. 3.*

79 Nunc dicere debemus quomodo dies festi servandi sint, & quid in illis fieri præcipiatur, & prohibeatur. Diebus ergo festis tenentur Christi fideles, etiam pueri, dum usum rationis habeant, & quidem sub gravi, Missam integram audire. *c. 64. de Conf. D. 1. ibi: Missas die Dominico totas audire speciali ordine præcipimus, ita ut ante benedictionem Sacerdotis egrediatur Populus non presumat, quod si fecerint, ab Episcopo publice confundantur. L. 2. tit. 23. p. 1. ibi: Mas debense trabajar de yr apuestamente, è con gran humildad à la Iglesia, cuya fiesta guardan, si la ovieren, y è si non, à las otras, è oír las horas con gran devocion, è desque salieren de las Iglesias debense facer, è decir cosas, que sean à servicio de Dios, è à pro de sus almas. Et ibid. Greg. Lop. ubi bene notat, quod plura ex prædictis pertinent ad honestatem, nec ex necessitate fiunt. Et hinc deducitur universalis consuetudinis approbatio, qua homines utuntur diebus festis, vestibus honorabilioribus, & magis pretiosis: non tamen ex hoc approbatur, quod ad Ecclesias pompaticè accedant, ut reprehenditur apud *Amos 6. v. 1.* præcipue si illa pompa indecentiam afferat, vel scandalum generet. In hoc ergo præcepto sub culpa gravi tenentur omnes fideles Missam integram audire: si verò parum Missæ omittatur, v. g. usque ad finitam Epistolam, solum erit veniale peccatum. Sufficit tamen audire dimidiam Missam unius Sacerdotis, & dimidiam alterius successivè, Potest etiam quis dum Missam audit, horas, vel Rosarium recitare. Etiam potest quis simul plures Missas, quæ in diversis altaribus dicuntur, audire, & pluribus hoc modo obligationibus satisfacere. A Missa auditione excusat non solum impotentia naturalis, v. g. infirmitas, vel incarcerationio, sed etiam impotentia moralis, qualis est magnus labor, notabilis honorum amissio, gravis difficultas, magna distantia, incommoditas itineris, aeris intemperies, pluvia, vel si in publicum quis sine magno dedecore non possit exire, ut in nupta prægnans, vel vidua immediate post mariti mortem contra consuetudinem viduarum honestatum illius Provincie, vel qui caret veste iusto*

statui conveniente, vel si ægroto assilati, vel Milites, qui portas, & castra custodiunt Civitatis. Idem dicendum est de Indis, qui in his Insulis proprias domos custodiunt, quando à Populo sunt valde distantes: aliaque similia ab audienda Missa exculant. Interim tamen debemus præfentes habere has Propositiones damnatas ab *Innoc. XI.* scilicet 52. *Præceptum servandi festa non obligat sub mortali, seposito scandalo, si abist contemptus.* 53. *Satisfacit præcepto Ecclesie de audiendo Sacerdo, qui duas ejus partes: imò quatuor simul à diversis celebrantibus audit.* Et ratio hanc dammandi est, quia una Missa, est unum totum successivum, quod consistit in motu actionum, & verborum sibi succedentium: & quamvis unum successivum alteri successivo coexistere valeat, ac proinde duæ Missæ simul audiri: non tamen potest pars successivi, ejusdem successivi alteri parti coexistere, & ideo non impletur præceptum audiendi Missam integram, audiendo simul plures partes diversarum Missarum inter se penetratas. *Lacr. lib. 3. p. 1. ex n. 608.* ubi plura de his.

80 Varia prohibentur diebus festis fieri. Et quidem 1. prohibentur opera servilia. *c. 7. b. t. ibi: Licet tam veteris, quam novi Testamenti pagina septimum diem ad humanam quietem specialiter deputaverit, & tam eos, quam alios dies Majestati Altissimi deputatos, nec non natalitia SS. Martyrum Ecclesia decreverit observanda: & in his ab omni opere servili cessandum. L. 2. tit. 23. p. 1. ibi: Guardadas deben ser todas las Fiestas, de que habla en la Ley ante desta, è mayormente las de Dios, è de los Santos, porque son espirituales, è las deben todos los Christianos guardar, è demàs desto non debe ningun Judgador Judgar, nin emplazar en ellas, nin facer aquellas labores, que suelen facer en los otros días.* Opera servilia, quæ prohibentur, sunt illa opera ignobiliora, quæ utilitati corporis immediate deserviunt, ut fabricare, artefacta conficere, arare, imprimere, texere colores, tingere, colorare afferre, vel pannos, vel dealbare parietes, ducere jumentum, currum, vel navigium mercibus onustum; si tamen ante festum talia itinera incepta sint, possunt etiam die festo continuari, vel ob publicam utilitatem, vel ad vitandum damnum. Non tamen prohibentur die festo opera liberalia, quæ scilicet immediate ad instruendam mentem propriam, vel alienam referuntur, ut legere, docere, scribere, vel transcribere, musicam exercere, ludere,

choreas ducere, bellica exercitia facere, etiam tempore pacis, venari, & piscari moderate in flumine sine magno labore, etiam ob lucrum; non tamen licet piscari in mari, quia nec est in usu, nec regulariter sine magno labore fit, bellum gerere, armorum exercitium facere, v. g. digladiari, Hispanè: *Esgrijmir*, non est servile, sicut nec saltare, vel pulsare cytharam. Pingere acu, vel penicillo causa abdiscendi, vel orti vitandi licitum est, sicut etiam iter agere, vel equis, vel pedibus, vel curru, vel navi. Pingere coloribus, vel penicillo ob lucrum illiberale ab Azor, *Filius.* & alijs habetur; at verò *Armilla Lopez,* & alijs hoc negant. Etiam *Layman,* & alijs excusant in Typographijs litterarum collocatores, quando post Divina Officia collocat neglectum pensum. Barbitonfores communiter excusantur, vel parvitate materie, si unum, vel alterum tondeant, vel necessitate, vel consuetudine, vel ob lucrum cessans, vel ob damnum orturum. *Lacr. lib. 3. p. 1. n. 591.* Ad rationem operis servilis non debet attendi, an ex intentione vana, turpi, vel pia, vel an ob lucrum, vel recreationem fiat: ut tenet *Cajetan. Suar. & alij* contra *Sylo. & alios*: ac proinde nec illiberale erit docere, scribere, vel transcribere, quamvis ob pretium hæc fiant. Sed omnia opera servilia licite fiunt in die festo, quando necessitas urget, vel pietas tuadet. *L. 35. tit. 2. p. 1. c. 1. c. 3. b. t. Et ibid. com. DD. Latè Suar. de Relig. tom. 1. de Fests. Lacr. lib. 3. p. 1. ex n. 591. Diam. in Sum. N. festum servare: illos consule, nam ego ad ulteriora propero: nec immorari vacat. 2. die festo juramentum prohibetur. *c. 1. b. t. ibi: Nec Sacramentum nisi pro pace, vel alia necessitate presentatur.* In quo textu nomine Sacramenti juramentum intelligitur, sicut in *c. 13. 22. 9. 4. & in Auth. Sacramentum puerum. C. Si adversus. vendit.* Ex generalitate igitur Textus in *c. 1. b. t. & ex ejus exceptione, scilicet, quod juramentum positum pro pace die festo fieri, deducitur, quod non solum prohibetur in tali die juramentum judiciale, quod nomine placiti satis explicatur, & continetur in prædicto textu sed etiam juramentum extrajudiciale, (non quidem illud, quod privatum, & sic fit) sed quando hoc publicè, & solemniter in conventionibus, contractibus, vel alijs pactis interponitur. Nec alias aptè exciperetur juramentum pro pace, quod certe extrajudiciale est, cum juxta commutæ axiomata: exceptio debeat esse de regula.**

la. *Suar. de Relig. tom. 1. lib. 2. cap. 30. ex n. 16. Gonz. in c. 1. h. t. n. 12. 3. prohibetur mercatum. c. 1. h. t. quo nomine veniunt contractus emptionum, & venditionum, & alij similes, si publica solemnitate fiant; non tamen invalidantur tales contractus, ut ex c. 1. h. t. bene deducit *Suar. de Relig. tom. 1. lib. 2. cap. 30. n. 2.* ratio prohibitionis est: nam in his commercijs, & nundinationibus animus à devotione distrahitur, & ut dicitur in c. 2. de Penit. D. 5. *Difficile est inter ementis, vendentisque commercium non intervenire peccatum.* Non tamen prohibentur distractiones rerum minoris momenti, quæ necessariae sunt ad quotidianum victum: imò licet nundinae, quæ bis, vel semel in anno, & singulis hebdomadis certo die fiunt, *Hispani: Ferias, y Mercados,* sint de jure prohibita. c. 1. h. t. tamen attendendo necessitatem rusticorum, & pauperum, qui non possunt sua opera delerere, & fortiori ratione in his Indiarum partibus, die festo permittuntur. *Suar. de Relig. tom. 1. lib. 2. cap. 29. n. 5.**

81. 4. Non solum in ferijs sacris, sed etiam in profanis prohibetur placitum. c. 1. h. t. hoc est, strepitus judicialis, ita ut etiam consentientibus partibus, nec processus habitus, nec sententia teneat. c. fin. h. t. L. 34. tit. 2. p. 3. ibi: *Et si in tal manera alguna cosa fuere demandada, è librada, non seria valadero lo que ficiesen, maguer fuesse fecho con placer de ambas las partes:* quod etiam habet locum in processu facto coram arbitro: quia ipse servare debet ordinem judicium. L. 7. C. b. t. cum arbitria ad similitudinem judiciorum sint redacta. L. 1. ff. de Recept. Secus est, si negotium, vel litis agitur coram arbitratore, seu amicabile compositore. Streptus judicialis à citatione incipere videtur, & in prolatione, & executione sententiae maxime cessat. Hinc est, quod libellus potest die festo Judici offerri: quia hæc obligatio non fit auctoritate Judicis, sed solum actoris voluntate, sicut etiam licet Advocatum consulere, cum Procuratore de lite agere, Judicem informare, & alia hujusmodi: imò & licite fit inquisitio à Judice circa litem, antequam causa inchoetur. Actus verò judiciales, qui in die feriato fiunt, irriti sunt: tales sunt, 1. mandatum citandi reum, non solum datum à Judice sedente pro Tribunali, ut facile omnes concedunt, sed etiam quando hoc mandatum decernitur ab ipso non sedente pro Tribunali, ut contra *Jean. And. in c. fin. h. t. & alios tenent Suar.*

de Relig. tom. 1. lib. 2. cap. 30. n. 4. *Gonz. in c. fin. h. t. n. 7. & alij:* Nam talis dies debet esse à cognitionibus alienus. L. fin. C. b. t. & ad tale Decretum debet præcedere cognitio, qua Judex statuat terminum, quo reus debet comparere, 2. nec die feriato potest fieri citatio realis per manuum injectionem, nec citatio publica per præconem. Nam ex L. fin. C. b. t. his diebus præconis horrida vox filere debet. Nec per oblationem vobis adversario factam potest ipse citari, quia hoc judicialia strepitum involvit. c. fin. h. t. fin. C. eod. 3. non valet fieri citatio, quæ per litteras, vel Nuntium adversario intimatur. *Suar. de Relig. tom. 1. lib. 2. cap. 30. n. 5. contra alios.* Nec potest fieri illa citatio, quæ die non feriato decernitur ad diem feriatum expressè, v. g. talis reus compareat in judicio die Dominica: Tunc enim, nec illa die, nec altera, sine nova citatione, tenetur reus comparere: quia citatio, ut nulla, nullum producit effectum: secus est, si fiat ad diem feriatum non expressè: v. g. si reus ex die 20. Junij citetur, ut intra decem dies compareat in judicio, si festum in illum diem incidat, tenetur saltem die sequenti in judicio comparere; arg. c. 6. de Dolo, & contum. *Suar. de Relig. tom. 1. lib. 2. cap. 30. n. 3.* Sicut si citatus ad diem non feriatum, non possit comparere eo die ex impedimento superveniente, comparebit die sequenti non impedito. c. 6. de Dolo, & contum. 4. nequit fieri tali die juramentum. c. 1. h. t. ac proinde nulla est depositio testium, quando in ea juramentum præstatur: si verò die non feriato juramentum erat præstitum, posse testes examinari die feriato, tenent *Durand. Marant. & Gonz. in c. fin. h. t. n. 27.* dicendum tamen est, quod talis depositio est nulla: siquidem illa examinatio maxime pertinet ad formationem processus, & cum processus sit nullus. c. fin. h. t. nulla etiam erit talis examinatio, & depositio. *Suar. de Relig. tom. 1. lib. 2. cap. 30. n. 16. & alij.* 5. Pronuntiatio judicialis sententiarum, ejusque publicatio in causa temporalis, spirituali, criminali, vel civili causæ cognitionem, strepitumque judicialem involvit ac proinde, si in die feriato fiat, erit nulla. c. fin. h. t. Etiam executio sententiae est irrita, si die feriato fiat, ut contra *Abbat. & alios tenent Suar. de Relig. tom. 1. lib. 2. cap. 30. n. 11. & alij.* Nam in L. fin. h. t. dicitur: *A cunctis executionibus excusetur. c. 1. h. t. ibi: Neque aliquis ad mortem, vel ad penam judicetur.* Nec reus debet die feri-

riato incarcerationi, nisi periculum sit in mora, nec potest eidem quaeri. Sententiam excommunicationis posse ferri contra aliquos tenent *Suar. de Relig. tom. 1. lib. 2. cap. 30. n. 9.* quia est veluti præceptum imponere, præcipue cum excommunicatio sit poena medicinalis ad bonum animæ ordinata. Non tamen licet ferre censuram, si ad eam ferendam sit necessaria causæ cognitio; citatio censurandi, vel quid simile. Etiam die feriato licet appellationem interponere: (prosequi tamen illam non licet) siquidem appellationis interpositio non est actus judicialis, nec exercitium jurisdictionis, cum non à Judice proveniat, sed tantum à parte fiat, & quidem sine strepitu judiciali. Sed si necessitas perituri termini non urgeat, debet saltem de consilio in die non feriato fieri. *Suar. de Relig. tom. 1. lib. 2. cap. 30. n. 13.*

82. Die tamen feriato potest judicium institui. 1. ex causâ necessitatis. c. 1. h. t. L. 35. tit. 2. p. 3. v. gr. si contra latrones proceditur, & periculum sit in mora. L. 10. c. b. t. vel si expediat ad terrorem aliorum, delinquentem puniri in magno Populi concursu. Et hæc de causa in nostra Hispania Hæretici solent publicè judicari, & puniri diebus festis. Vel si reus, vel debitor sit de fuga suspectus, vel actio, vel res tempore est peritura. c. fin. de Judic. L. 3. ff. h. t. vel si datur periculum boni publici, aut privati, vel alia quæcumque necessitas: quia hæc Legem non habet. s. 2. de Observ. jejun. Et ut dicitur in c. 4. de Reg. jur. quod non est licitum in Lege, necessitas facit licitum. 2. ex causâ pietatis. c. 1. h. t. sic possunt diebus feriatis expediri causæ alimentorum. c. 3. h. t. pupillorum, viduarum, incarcerationum, & causæ, quæ pertinent ad pacem, & concordiam. c. 17. 22. q. 5. vel ad causam piam, Religionem, & matrimonium spectantes, aliaque hujusmodi. L. 35. tit. 2. p. 3. ubi varij casus referuntur, in quibus potest procedi in die feriato. Et ibid. *Greg. Lop. Suar. de Relig. tom. 1. lib. 2. cap. 30.* Denique valide exercetur in quocumque die actus jurisdictionis voluntariæ, qui de plano, sine causâ cognitione, & sine strepitu judicij fiunt; arg. à contr. c. fin. h. t. Tales sunt designatio Tutoris, vel Curatoris, & eorum excusatio, vel remotio, manumissio, emancipatio, dispensatio, absolutio, concessio Indulgentiarum, & privilegiorum, approbatio contractuum, confessio, & consignatio instrumentorum, datio venæ ætatis, creatio Magistratus, & alia, de quibus in L. 2. ff.

b. t. l. 35. tit. 2. p. 3. Si tamen actus ad jurisdictionem voluntariam spectantes solemnem causæ cognitionem requirant, & aliquo strepitu judiciali indigeant, ut arrogantio impubertum; Decretalis possessio bonorum, & alij similes, nequeunt die feriato fieri. Nam hic debet esse à cognitionibus alienus, ut ait *Text. in L. fin. c. h. t. Gonz. in c. fin. h. t. n. 27.*

TIT. X.

De Ordine cognitionum.

83. ORDINO, juxta D. August. de Civit. Dei, lib. 19. cap. 13. est dispositio rerum, & collocatio secundum prius, & posterius. Et quidem in omnibus rebus expedit ordinem matrice proportionatum servari: ubi enim ordo deest, quid restat, nisi chaos, rudis indigestaque moles? nec quidquam nisi pondus iners congestaque eodem non bene junctarum discordia femina rerum. Et ideo postea dicitur: *Hanc Deus, & melior litem natura dirimit: nam celo terras, & terris absceidit undas: liquidum spisso secrevit ab ære celum, quæ postquam evoluit casoque eximit ærevo dissociata locis concordia pace ligavit.* Quod ergo in natura accidit, sua proportione in judicio servari oportet: Et quia solent plures in uno judicio quaestiones cumulari, quæ non possunt simul decidi, ne confusio generetur cum justitiæ, & partium detrimentum, ideo debet in earum cognitione ordo servari: tum unius causæ ad se ipsam, quando scilicet concurrunt exceptio, & causæ principalis: tum unius causæ ad aliam, quando scilicet causæ criminalis, & civilis, & possessoria concurrunt. Quando ergo duæ causæ in judicio proponuntur, debet prius cognosci, & pronuntiari de illa, à qua altera dependet. L. 16. L. 17. L. 18. ff. de Except. Sic prius cognoscitur de causa possessionis, ut sciatur, cui incumbat onus proprietatem probandi: prius de Causa Clericatus, ut constet, an Judex Sæcularis possit contra reum judicare; prius de excommunicationis exceptione contra actorem opposita, ut constet, an possit in judicio agere: prius de causa præjudiciali incidente, sive civilis, sive criminalis, si vè major, sive minor sit causa principalis: & tunc Judex debet superfedere in causa principalis. c. fin. 3. q. 11. v. gr. si petenti hereditatem coram Judice Sæculari objiciatur ab adversario, quod non est lo-

gitimus, cum hæc exceptio causa principali præjudicet, prius de legitimitate debet Ecclesiasticus cognoscere. *c. 5. Qui filij sint legitim.*

84. Causa major præfertur minori. *L. 4. ff. de iudic. l. 10. p. 3.* nisi causa minor sit præjudicialis. *L. 54. ff. de iudic.* Sic causa spiritualis, quia dignior, præfertur, & præcedit temporalem; *arg. c. 3. de Consecrat. Eccles. Criminalis*, quia regulariter est majoris periculi, præcedit civilem. *L. fin. C. de Ordin. iudic.* Causa proprietatis, causam servitutis. *L. 16. ff. de Exception.* Causa possessoria etiam præcedit petitionem propter possessionis commodam. Quod si ambæ causæ æquales sint, antiquior debet præferri, quia potior est; *arg. L. 29. ff. de iudic. l. 4. tit. 10. p. 3.* si in causam principalem quæstio incidat respectu cuius Iudex incompetens sit, ratione connexionis, & ne dividatur continentia causarum, potest de incidente cognoscere. *L. 3. C. de iudic.* v. g. si coram Iudice Ecclesiastico incidat causa temporalis ad secularium pertinens, tunc Iudex Ecclesiasticus ob causam continentiam, & connexionem etiam de re temporali cognoscit. *c. 1. Qui filij sint legitim. c. 2. de Conjug. servor.* Si vero Iudex non solum incompetens, sed & incapax sit respectu illius causæ: v. g. Laicus respectu causæ per se spiritualis, debet in ejus cognitione suspendere ob jurisdictionis defectum, quousque Iudex Ecclesiasticus de incidente cognoscat. *c. 3. b. t. c. 5. c. 7. Qui filij sint legitim.* ubi dum Iudex Ecclesiasticus cognoscit de causa legitimaris incidente, superfedet secularis in causa principali hereditatis. Si vero causa incidens non sit spiritualis, sed profana, & tantum sit Ecclesiastica, quia contra Clericum agitur; tunc Iudex secularis potest de ea cognoscere: sic quando Clericus contra Laicum agit coram seculari, si incidat quæstio de solvendis expensis ab actore, de hac potest secularis cognoscere. In nostra Hispania: si causa majoritas in iudicio *Tenuæ* tractetur in Supremo Senatu, & opponatur illegitimitatis exceptio, non suspenditur causa possessoria, sed in eodem Senatu discutitur, & remittitur causa proprietatis ad Regiam Cancellariam, cui correspondet. *L. 10. tit. 7. lib. 5. R. C.* Si vero ibidem rursus objiciatur, suspenditur causa principalis, donec coram Ecclesiastico causa illegitimitatis terminetur: quia cum causa illegitimitatis requirit prolixiorum discussionem, in possessorio *Tenuæ* proceditur ex *L. 45. Tauri. Molin.*

de *Primog. lib. 3. cap. 13.* qui de hac præstitatur. *Gonz. in c. 3. b. t. n. 16.* Si quæstio incidens pertinet ex se ad Ecclesiasticum, sed sit meri facti, quando reus Conventus est Laicus, est mixti fori, ac proinde potest Secularis de ea cognoscere. *Arg. c. 8. de Sentent. excom. in c. 6.* ubi Iudices Sæculares cognoscunt an litigantes sint excommunicati. Et in *c. 2. de Jur. Jur. in 6.* ubi dicitur, quod Iudicibus Sæcularibus potest legitime de juramento præstito constare. Et ita tenent *Solorzano de Jur. Indiar. tom. 2. lib. 3. cap. 3. n. 35. Gonz. in c. 3. b. t. n. 3. & alij.* Contra *Baldon. Joannem Anar. Barbof. de Offici. Episc. alleg. 84. n. 31.*

85. Quando in judiciali controversia opponitur exceptio peremptoria: v. g. si contra mulierem vindicantem iudicio petitione aliquem in maritum, opponatur consanguinitas, prius discutienda est exceptio, quam causa principalis matrimonij, & sufficit, super ipsa causa principali pronuntiare. *c. 1. b. t. quia ex exceptione dependet causa principalis, & probata exceptione perimitur actoris petitio, cum non possit stare matrimonium, probata consanguinitate: quod si inverso ordine procederet Iudex cognoscendo prius de quæstione principali, & mox de exceptione posset accedere, quod si ferret sententiam in favorem matrimonij, probata postea exceptione, sententiam retractare teneretur, & exitus iudicij esset diuturnior: & processus implexus, obscurus, & contrarius evaderet. Si vero mulier esset marito spoliata, & intendat possessorem recuperanda possessionis, ante omnia debebat mulier restitui, & antequam cognoscat de consanguinitatis exceptione. *c. 16. de Offici. deleg. c. 4. Ut litte non comest. c. 10. c. 13. de Restitut. spoliat.* Nam spoliatus debet ante omnia restitui. *L. 5. tit. 10. p. 3.* Et sic concordantur prædicti Textus, qui alias contrarij videntur. Discussa tamen causa exceptionis peremptoria, non est necessè super eadem sententiam pronuntiare. *L. 1. C. de Ordin. iudicior.* nisi coram diversis iudicibus agitentur. *c. 3. b. t. c. 5. Qui filij sint legitim.* quia pronuntiatum super negotio principali v. gr. super valore matrimonij continet pronuntiationem super peremptoria, scilicet, super consanguinitate. *Arg. c. 12. de Sentent. & re iudic.* Nam si declaratur matrimonium nullum esse, est idem ac si consanguinitas esset probata, & è contra, si matrimonium validum pronuntietur, consanguinitatis*

exceptio

exceptionem locum non habere pronuntiare censetur. Si vero opponatur exceptio dilatoria, quales sunt exceptiones iuramenti, sententiæ late, vel quod Iudex, vel actor est excommunicatus, & alia similes, non solum prius cognosci de dilatoria debet, sed etiam de ea est pronuntiatum, antequam de causa, vel negotio principali tractetur. *L. 4. C. de Dilation. L. 26. C. Ad leg. Jul. de Adulter.* nam vi talium exceptionum, si probentur, non est procedendum ulterius in iudicio: prius ergo est pronuntiatum super exceptione expressè, vel saltem tacite, hoc est, contrarium actum exercendo: & sic quodammodo conciliantur duæ opiniones contrariæ, quarum una absolute assererat, iudicem super quacumque exceptione proposita debere pronuntiare, ex *L. 47. ff. de Re iudic.* Et hanc approbat Noster Rex Alphonsus in *L. fin. tit. 3. p. 3.* & altera, quæ absolute negabat, super exceptione esse pronuntiatum, cum iam esset super negotio principali pronuntiatum. Sic *Gonz. in c. 1. b. t. n. 1.* & hoc in praxi est admittum in Nostri Hispania, & comprobatur in *L. 1. & 2. tit. 5. lib. 4. R. C.* ut notat *Greg. Lopez, in l. fin. tit. 3. p. 3. V. E non debe ir adalante,* & addit, quod si iudici opponatur incompetentia, necessè est, quod super hoc pronuntietur: quod si procederet ad ulteriora, non pronuntiatum, se esse iudicem competentem, non valeret processus, cum non sit Iudex certus de sua potestate. *Arg. L. 3. ff. de eo, qui pro Tutor.*

86. In casu spoliij potest contra actorem spoliantem spoliatum super alia, & diversa re dupliciter opponi; vel per viam exceptionis, & tunc prius est audiendus reus super illa, & ea probata, non tenetur actori respondere, quia est exceptio dilatoria, quæ proponitur ante litem contestationem, ac proinde audiendus est reus, antequam respondeat libello, etiam si actor ageret de spolio ab ipso reo factum, quia in causa æquali favorabilior est reus, quam actor. *L. 125. ff. de Reg. Jur. vel potest opponi spoliatum, etiam per viam actionis, & tunc erit reconventio, reusque tamquam actor habetur, & causa æque principalis, ac conventio: Sicut utraque simul tractari, ac determinari debet: ut sic circuitus videntur. *L. 53. ff. de Condit. indebit. Attamen illa, quæ prius fuit proposita debet præferri in cognitione, & prolatione sententiæ. Arg. L. 29. ff. de iudic. l. 4. tit. 10. p. 3.* & probato spolio a reo Iudex actorem condemnat ad restitutionem. *L. 5. tit. 10. p. 3.* Secus, quan-*

do spoliatus opponitur ut exceptio, quia cum hujus finis scilicet sit repellere actorem, non verò petere aliquid ab eo. *L. 17. ff. de Eviction.* Iudex pronuntiatum secundum partis intentionem, *c. 24. de Acquisar. ibi: Illo semper adhibito indevanant, ut juxta formam iudicij, sententia quoque forma dicitur.* Etiam si reus exceptionem probaverit, solum poterit Iudex actorem repellere: sed non restituatur reus. Quæ omnia constant ex *c. 2. b. t.* Aliquando verò non admittitur exceptio spoliij. Scilicet, 1. In causa notoria. *Arg. c. 17. 2. q. 1.* nisi etiam spoliatio sit notoria: Nam tunc non potest spoliatus cogi ad satisfaciendum, nisi prius restituatur. 2. In causa matrimoniali, & alijs spiritualibus, vel quasi spiritualibus non admittitur contra agentem exceptio spoliationis rerum privatarum. *c. 1. §. fin. de Restit. spoliator. in 6. 3.* Si periculum sit in mora. 4. Quando imploratur officium iudicis nulla instituta actione: quia tunc non datur actio, nec exceptio competit, quæ est ejus exclusio: Et quidem in prædictis casibus omittuntur exceptiones proceditur in cognitione causa principalis.

TIT. XI.

De Plus Petitionibus.

87. Quotum modis plus petitur, quam quod a reo actori debetur. *c. un. b. t. §. 33. Inst. de Actionib.* quos continet hic verus: *Plus petitur causa, vel tempore, re que, loco que.* 1. Causa plus petitur ex *Greg. in c. un. b. t. & Justin. in §. 33. Inst. de Action. l. 43. tit. 2. p. 3.* Cum aliquid in genere, vel sub alternatione debetur, & rem in specie, vel unam præcisè peti contingit. Etiam si vilis sit, quod petitur, v. g. si quis promissit equum in genere, & alter petit talem equum determinatè, vel si promissit librum, vel pecuniam, & alter petat determinatè librum: quia in his promissionibus electio est promissoris: nisi ad ipsum creditorem pertineat electio: quia verba ab ipsum diriguntur: nam tunc potest petere rem, quam maluerit. *Molin. de Just. & Jur. tr. 2. D. 270. n. 5.* vel si ante impletam promissionem unus ex duobus equis promissis perierit, & promissor fuit in culpa. Nam tunc tenetur superstitem dare: si non fuit in culpa, sufficit, si det vel equum superstitem, vel ejus æstimationem, prout ma-

luc.

lucrit. l. 95. §. 1. ff. de Solution. 2. Plus petatur: si decem sint debita, & viginti petantur. Si vero ultra rem principalem debitam petat quis fructus, vel peniones non debitas, non dicitur plus petere; quia non attenditur, quod accessorie petuntur. 3. loco, plus petitur, cum quis non ubi convenit solvere, sed alibi convenitur: v. gr. si qui promisit dare centum Acapulci conveniatur Manila: Nam debitori aufertur utilitas quam percipere poterat, v. gr. negotiando illa pecunia, si cogitur solvere Manila cum sit conventum de solutione Acapulci facienda. Si tamen debitor numquam in loco convento reperitur, alibi potest conveniri, ne creditor suo debito privetur, & ne debitori sua manna, vel dolus iustitragium praestet: Quando vero debitor est de fuga suspectus, potest creditor petere, quod praestet cautionem. 4. tempore plus petatur cum ante diem, vel conditionem petatur quod ad talem diem, vel sub tali conditione debetur, quia privatur debitor commoditate, quam potest habere, differendo solutionem; nam interim possit aliquid, negotiando illa pecunia lucrari. Ex iusta tamen causa potest ante diem peti. Sic si maritus vergat ad inopiam, potest uxor etiam constanter matrimonio dotem repetere. Etiam filius, adhuc vivente patre, potest petere, ut ipsi legitima assignetur, si pater bona dissipat. Successor majoratus petere potest, declarari, ad ipsum pertinere majoratum post mortem possessoris, quando hic in alium intendit transferre majoratum.

88. Si creditor per errorem aliud, vel minus petat, quam sibi debetur non ipsi nocet hac petitio. L. 1. §. fin. c. b. t. ibi. Si vero quis minus, quam re vera sit taxaverit suam litem, nec ad hoc respiciat iudex, sed in veram quantitatem calculum ferat. §. 34. & 35. Inst. de Action. Olim plus petentes causa cadebant, id est, amittebant litem cum toto debito, nec facile restituebantur. §. 33. Inst. de Action. Hodie vero, qui plus re, causa, vel loco petat in omne damnatum, quod sua petitione debitori inulit condemnatur in triplicem. §. 33. Inst. de Action. Qui vero petat debitum iam solum committit crimen Stellationatus. L. 29. §. 5. ff. Mandat. In Jure Canonico nulla fit mentio hujus poenae triplicis. In c. un. b. t. si que ablata censetur. Gonz. in c. un. b. t. n. 14. Imo ferè nullibi in praxi servatur ut ait Arnold. Vin. in §. 33. Inst. de Action. Poena tempore plus petentis est, quod inducia duplicantur adversario ad solutionem faciendam. In

Nostri Hispania, quidquid alibi sit, inducia duplicantur tantum respectu temporis ab auctore praeventi, & in expensis condemnatur. L. 45. tit. 2. p. 3. ibi: *Mat el fuagador por pena debe alongar el plazo otro tanto adelante, quanto la demandó el ante del plazo, a que la debiera demandar.* Et ibid. Greg. Lop. nec litem cogitur suscipere debitor nisi prius illi expensae à plus tempore perente solvantur, c. un. b. t. l. 2. C. eod. Qui vero non solum plus petit in quantitate, sed etiam dolose à reo exigat cautionem super falsa quantitate petita, cadit à causa, etiam respectu ejus, quod vere ipsi debetur. L. fin. c. b. t. l. 44. tit. 2. p. 3. In Nostri Hispania plus petens loco, vel causa punitur poena triplici respectu expensarum, quas fecerat reus: si petat plus re, iudex condemnavit reum, in quantitate quam actor probaverit, & in qua non probet, ipsum absolvet, & in expensis condemnabit plus petentem; & in hoc casu non tenetur in triplicem. L. 43. tit. 2. p. 3. Et ibid. Greg. Lop. quod si reus neget plus debito sit ad invicem compensatio in litis expensis. Greg. Lop. in d. l. 43. A poena plus petentium excusat. 1. Si quis non per dolum, sed per errorem plus petijt. §. 33. Inst. de Action. 2. Si minor plus petat, habet restitutionem. §. 33. Inst. de Action. 3. Si ante litis contestationem à plus petitione actor recedat, c. un. b. t. l. fin. C. eod. l. 44. tit. 2. p. 3. ibi: *Pero si el Demandador, ante que entrasse en Juicio, se quisiese quitar del engaño, non cae por ende en pena ni multa.*

TIT. XII.

De causa possessionis, & proprietatis.

89. DOMINIUM plenum continet proprietatem, & possessionem: solet tamen accidere, quod alter habeat possessionem, alter proprietatem. L. 35. ff. de Acquir. vel amittend. possess. adeo, ut nihil commune habere dicatur proprietatis cum possessione. L. 12. §. 1. ff. de Acquir. vel amittend. possess. De utraque causa in praesenti Rubrica agitur: & quidem prius de possessione. Possessio enim sic dicitur à *positione pedum, vel sedium*: vel à *posse, & sedere*, aliquando significat proprietatem. L. 78. ff. de V. S. aliquando utucapionem. L. 23. §. 1. ff. Ex quibus caus. aliquando ipsam rem possessionem.

fam. t. 1. b. t. Matth. 19. v. 22. sed in praesenti sumitur pro jure, vel facto possidendi, & dicitur possessio juris, vel facti: *Possessio ergo juris est jus insistenti rei corporali tanquam sua non prohibita possideri.* Dicitur 1. Jus, in quo distinguitur à possessione facti: & cum pluribus alijs jurebus convenit. 2. *Insistenti rei*, in quo distinguitur à dominio, per quod competit jus disponendi de re, cum per possessionem solum possit quis retinere rem, & quidem corporalem. L. 3. ff. de Acquir. possess. l. 27. tit. 2. p. 3. ibi: *Et possessio tanto quiere decir como tenencia.* Nam incorporata, ut sunt servitutes, jus eligendi, decimandi, & similia, non proprie possidentur, sed tantum quasi possidentur. c. 3. b. t. 3. *Tanquam suae*: nam qui alieno nomine, & non suo, rem detinet, ut Tutor, Administratur, & servus non possident res suorum Dominorum, quorum nomine eas detinent: 4. *Non prohibita possideri.* Hinc Laicus res Sacras non possidet, nec privatus republicas, & communes: quia contra jura, expressè talium rerum possessionem prohibentia, possessio juris non datur: *Possessio facti est detentio rei corporalis, corporis, animi, & juris adminiculo.* L. 27. tit. 2. p. 3. dum enim primò detinetur, & apprehenditur, saltem fictè, res corporalis, ejus possessio acquiritur, ideo dicitur detentio rei corporalis corporis adminiculo. Etiam requiritur animus, quo quis velit, rem ut suam retinere, vel Dominus rei videri, & ut talis iudicari, etiam si possidens non credat, se Dominum esse, eo quod injustam esse suam detentionem agnoscat. Item jus adminiculum praestare debet, quatenus non auferat capacitatem possidendi, ut auferat Laico circa res Sacras, non tamen est necessarium, quod possessio sit iusta, hoc est, legitimo titulo innixa: quia potest esse injusta ut possessio, quam fur habet in re furtiva, vel quando quis mala fide rem possidet, & tamen potest esse verè, & proprie possessio, ut sunt praedicta. 90. Possessio multipliciter dividitur: nam alia est naturalis, civilis alia, & alia ex utraque composita, quae mixta potest appellari: *Naturalis*, quae omnium est infima, est quando quis rem corpore, & animi adminiculo detinet, cum alius possessionem civilem habeat. L. 23. ff. de Acquir. possess. Civilis, quae est naturali perfectior, est quando quis solo animo detinet rem, quam aliquando naturaliter, & corporis actu possidebat. *Mixta*, quae est perfectissima possessio, est quando quis

animo, & corpore rem actualiter possidet. Alia est praeterea, quae civilissima solet appellari, & est illa, quae praecipue ministerio Legis, etiam sine voluntate, & animo possidentis acquiritur. Sic in nostra Hispania successores in Majoratu, nobro possessore, acquirit Majoratus possessionem civilem, & naturalem, etiam ignorans: imò etiam Majoratus ab alio corporaliter possideatur, vel etiam ipsi antecessor possessionem tradidisset alteri. L. 45. Taur. L. 8. tit. 7. lib. 5. R. C. Possessio itidem alia est bona fidei, quando scilicet possidens, rem ad se non pertinere credit. Hinc potest bona fides esse injusta, si forte titulo iusto destituerit, & solum natus titulo exstimator, & similiter mala fides potest esse iusta, ut accidit in eo, qui rem suam, credendo esse alienam, possidet; nam mala fidei, quia credit alienam, iuste tamen possidet, quia res est sua.

91. Possessionis commoda plura sunt; arg. L. fin. C. de Rei vindicatio. l. 28. tit. 2. p. 3. Qui enim tempore litis contestatae, invenitur in possessione rei debet à iudice in ea conservari. L. 1. ff. Ut possidetis: quia in dubio melior est conditio possidentis. L. 128. ff. de Reg. jur. c. 65. eod. in 6. nec ipsi incumbit probatio, sed adversario non possidenti, quod si satis non probet, pro possessore iudicandum est. L. 4. C. de Vidua. l. 28. tit. 2. p. 3. c. 3. b. t. Similiter si bona fide praescribens dubitet, an res sit aliena, & post sufficientem inquisitionem dubium perseveret, potest ea frui, donec illi constet, ad alium talem rem pertinere; arg. L. 128. ff. de Reg. jur. Item possessio bonae fidei praescriptionem parit, & ex ea dominium, etiam si sit aliena. L. 3. ff. de Usucap. habetque possessor jus administrandi, ac proinde potest eligere, praesentare, & alia hujusmodi facere, & ab ipso facta valent, & si postea constet, jus ad alium pertinere. c. 19. de Jur. Patron. c. 24. de Elect. Quod si possessor fructus rei possessae alienet, & si postea sciat, rem esse alienam, solum restituere tenetur id, quo factus est ditior. L. 20. §. 6. ff. de Heredit. petit. sed post litis contestationem, cum fiat male fidei possessor, tenetur restituere etiam fructus consumptos, & quos percipere potuit. L. 2. C. de Fructib. & litium exp. l. 40. tit. 28. p. 3. Deinde, bona fidei possessor potest vim vi repellere, itaque possessionem armis defendere, illamque amissam, in-